

Kerkdienst Janskerk 6 mei 2018

Thema: over de zwijgzaamheid

Lezing: Regel van Benedictus hoofdstuk 6 en Spreuken 10 : 11-22

Voorganger: Harry Pals

Overweging

De zegen van zwijgen - daar gaat het vandaag over. De zegen van zwijgen, als ingrediënt van het goede leven zoals Benedictus dat aanreikt.

Ik hoor het lied resoneren: 'Stuur jezelf terug naar de stilte', 'faal en val', val de stilte in, 'tot je raakt aan verlangende huid, aan een kwetsbaar hart' - van de ander? van jezelf? Ik hoor: hou de stilte uit, totdat je aangekomen bent bij de wonden van het leven, de pijn van anderen, van jezelf. En dan verder en opnieuw terug, in één beweging door terug het volle leven in, 'het stille woord volgend'.

Dat is de beweging van het lied, de beweging ook van de kloosterlijke spiritualiteit.

Stilte, zwijgen - dat is in het kloosterlijke samenleven geen straf, geen ontzegging. Het gaat niet om 'niet mogen spreken', maar om '*mogen zwijgen*'. Geen spreekverbod, maar een stiltekans. Het zwijgen van de stilte kan dan een mens overkomen, in een moment van overgave.

Iemand karakteriseerde het kloosterleven als 'leven en bidden in het oog van de storm' [Peter Nissen]. Heel anders dan de kaart die ik vorige week opeens in mijn werkkamer zag liggen en kennelijk ooit gekocht had: 'Storm de stilte tegemoet' - dat kan dus niet, of ja: het kan, maar alleen als je gaandeweg de storm in je hart laat temperen, kwijtraakt, loslaat, je overgeeft. Het is hetzelfde als met de titel van een boek waarop iemand me attendeerde: 'Waarom Boeddhisme werkt' [Robert Wright] - zo wordt een godsdienst van meditatie een instrument om een doel te bereiken - *ons* doel dat we eerst zelf gedefinieerd hebben.

Stilte is geen doel, maar een kans, een ruimte.

De passage over zwijgzaamheid in de Regel van Benedictus staat tussen de gedeelten over gehoorzaamheid en deemoed in. Dat is natuurlijk niet toevallig, er is een samenhang. Gehoorzaamheid is in diepere zin geen slaafsheid, maar slaat op het ontwikkelen van een goed gehoor, een luisterend oor om 'gehoor te geven'. En deemoed is geen zelfvernedering, maar een houding van je plaats weten, van bescheiden je voegen in de gemeenschap. Bij die dienst van het luisteren en dienen kan de stilte helpen.

Het bestaan van verstilde kloostergemeenschappen onder ons is een betekenisvol signaal in onze lawaaierige wereld. En de toets van de Spreukendichter is super-actueel: "In een veelheid van woorden blijft een misstap niet uit...". Het Spreukenboek is een reactie op de verhalen van bevrijding in Israëls heilige schrift. Na veel teleurstelling en misstappen kun je beter zuinig zijn met woorden: inkeer, stilte...

In onze tijd: ik hoef niet meteen iets te vinden van wat ik meemaak, van wat ik lees. Stonden we maar wat meer stil, echt stil, bij hoe Russen de buitenwereld en dus ook ons beleven, of Turken. Aandacht voor de gevoeligheden van de geschiedenis: de overvallen die zij vanuit ons westen meermalen meemaakten.

Een woord met een oordeel is zo snel gesproken en kan zoveel kapot maken, ook in de kleine verhoudingen tussen ons. Het oordeel opschorten, naderen om te horen brengt leven.

Het is altijd weer letterlijk een verademing om te merken hoe Jezus de mens die op zijn weg komt open en met aandacht tegemoet treedt, zich in hem of haar verdiept. En dan een woord vol kracht kan spreken, een 'hemels' woord vanuit God.

Wil Derkse citeert in zijn boek over de Benedictijnse spiritualiteit een toepasselijke vroeg-christelijke oneliner: 'De duivel zoekt het lawaai op, Christus de stilte' ['Gezegend leven', 47]. Zo voert C.S. Lewis in zijn sarcastische boek 'Brieven uit de hel' een oudere ervaren duivel op, die een jongere collega de verleidingskunst leert: stimuleer een klimaat van herrie, want lawaai leidt af, haalt de aandacht voor het wezenlijke onderuit. Je zou bijna in de duivel gaan geloven: onze koopcentra, onze media, onze politici nemen dit advies goed ter harte...

Ik herinner me ook de momenten dat ik zweeg terwijl ik wel had moeten spreken. Soms moet je juist *wel* spreken: om een ander tot zwijgen te brengen, om op te komen voor een ander die onrecht wordt aangedaan, om een ander uit de wirwar te halen, vertrouwen te geven.

Maar heilzaam is de vraag: *waarom* spreek ik? Is dat om een zaak waarvoor we bij elkaar zijn te dienen? Of is het om *mezelf* te tonen, mijn ego op te poetsen, om te scoren? Dat laatste kan gebeuren, ook al meen ik dat ik echt wel iets zinnigs te zeggen heb, iets wat er toe doet.

Zwijgen werpt me op mezelf terug, op de onrustige stemmen binnenin mij. En zwijgen met een ander samen - als het leed groot (te groot) is, op 4 mei of op kleine momenten met één ander, maar ook als de levensvreugde tastbaar is - dat zwijgen verbindt, is wel-daad op zich.

Hoe leven we?

Ik wil 's avonds laat - na het avondwerk - nog snel allerlei nieuws tot me nemen, ik moet *bijblijven*, vind ik. Maar ben ik er dan echt *bij*? Of raak ik verward in de kakafonie van Pauw? Laat ik me nog *raken* door de gezichten die me aankijken vanuit de Griekse eilanden vol met *onze* vluchtelingen, de vluchtelingen die Europa zou opvangen? Word ik druk in mijn hoofd, ga ik onrustig de nacht in? En als ik 's morgens in een hurry begin, kan ik die dag dan nog wel luisteren? Tijdelijke banen, werkdagen van 10 uur, altijd de telefoon in de hand - we raken burn out, opgebrand.

Zou ik, zouden wij kunnen uitkomen bij een levensstijl met gedoseerde prikkels, om open te staan voor wat er spiritueel toe doet? Niet als trucje, maar als grondhouding. Om de Paasweg op weg naar de Geestesinblazing van Pinksteren te kunnen gaan.

Spreken is zilver, luisteren is goud. Daar begint het geheel van de Regel van Benedictus mee; het eerste woord is: *Luister!*, luister met het oor van je hart, vanuit de stilte. En Benedictus benadrukt steeds: daar zijn we allemaal altijd weer beginneling in, elke dag opnieuw. Als beginneling leven, als kind Gods Koninkrijk binnen - zo moge het zijn voor ons.